

Vpliv človekovih pravic na mednarodno zasebno pravo

*Eneja Drobež**

POVZETEK

Zaradi vedno večje mobilnosti prebivalcev Republike Slovenije je tudi mednarodno zasebno pravo za posameznika vedno pomembnejše pravno področje. Pri tem se zastavlja vprašanje, koliko na oblikovanje pravnih pravil s področja mednarodnega zasebnega prava vplivajo človekove pravice, ki jih določata Ustava Republike Slovenije in Listina Evropske unije o temeljnih pravicah. V članku sta analizirani ustaljena ustavnosodna presoja slovenskega Ustavnega sodišča, ki obravnava vprašanja mednarodnega zasebnega prava ter z njo vsebinsko povezane sodbe Sodišča Evropske unije. Članek obravnava tudi vprašanje razmerja med obema institucijama, ki opravljata nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic. Članek ugotavlja, da obstaja ustavnosodna presoja predvsem v zvezi z instituti pridržka javnega reda, vročanja, začasnega zastopnika, bivališča in roka za vložitev pravnega sredstva pri mednarodnem vročanju. Ni pa še odločitev Ustavnega sodišča v zvezi z instituti s področja kolizijskega prava. Ugotovitve v članku bodo v pomoč sodnikom pri razreševanju vprašanj mednarodnega zasebnega prava, odvetnikom pri pripravi na sodne postopke ter pravni znanosti pri nadaljnjem razvoju navedenega pravnega področja.

Ključne besede: mednarodno zasebno pravo, človekove pravice, pravo EU, temeljne pravice, priznanje tujih sodnih odločb, mednarodna pristojnost

* izredna profesorica, Evropska pravna fakulteta Nove univerze, Univerza Alma Mater Europea.

The influence of human rights on private international law

ABSTRACT

Due to the increasing mobility of the population of the Republic of Slovenia, private international law is an increasingly important area of law for individuals. This raises the question of the extent to which the human rights enshrined in the Constitution of the Republic of Slovenia and the Charter of Fundamental Rights of the European Union have an impact on the development of legal rules in the field of private international law. The article analyses the established constitutional jurisprudence of the Slovenian Constitutional Court dealing with private international law issues and the substantively related judgments of the Court of Justice of the European Union. The article also addresses the question of the relationship between the two institutions that supervise respect for human rights. The article notes that there is a constitutional and judicial review, in particular with regard to the institutions of reservation of public policy, service of process, provisional representative, residence and time-limit for bringing an action in the context of international service of process. However, there are no decisions of the Constitutional Court on the conflict-of-law rules. The findings in this article will help judges in resolving private international law issues, lawyers in preparing for litigation and legal scholarship in further developing this area of law.

Keywords: private international law, human rights, EU law, fundamental rights, recognition of foreign judgments, international jurisdiction

1. Uvod

Po podatkih SURS se je v letu 2023 v Slovenijo priselilo 33.939 prebivalcev, iz države pa se jih je odselilo 22.411. Slovenski državljani so se največ selili med Slovenijo ter Nemčijo, Avstrijo, Hrvaško, Švico in Italijo, tuji državljani pa med Slovenijo ter Bosno in Hercegovino, Kosovom ter Srbijo (Statistični urad, 2024, e-vir). Migracije prinašajo izzive mednarodnega zasebnega prava ter s tem

področjem povezana vprašanja varstva človekovih pravic. V članku bomo preverili, v kakšnem obsegu človekove pravice vplivajo na oblikovanje pravil mednarodnega zasebnega prava ter kakšni sta pri tem vlogi USRS in SEU. V ta namen bomo analizirali vse na spletni strani www.us-rs.si objavljene odločitve, ki obravnavajo to tematiko tako, da bomo v spletni iskalnik USRS vnesli upoštevne zakone (ZMZPP) in uredbe EU. S tem bomo identificirali področja, kjer je USRS določen institut mednarodnega zasebnega prava že ustavnopravno ovrednotilo.

Področje mednarodnega zasebnega prava je v veliki meri poenoteno z uredbami prava EU. Uredbe o pravu, ki se uporabi v razmerju z mednarodnim elementom (na primer Uredba Rim I in Uredba Rim II), se uporabljajo univerzalno, torej tudi v primeru, ko je treba uporabiti pravo države, ki ni država članica EU. V primerih, ki jih urejajo navedene uredbe, so zato pravila ZMZPP zgolj mrtva črka na papirju. Uredbe, ki urejajo pristojnost in priznavanje izvršitev sodb drugih držav članic, ter uredbe o sodelovanju med državami članicami v civilnih zadevah, pa so zaradi intenzivnih povezav slovenskih državljanov z osebami iz drugih držav članic EU v sodni praksi pogosteje uporabljene kot primerljiva pravila ZMZPP.

Pri izvajanju prava EU morajo države članice spoštovati temeljne pravice, določene z Listino. To pa odpira vprašanje razmerja med človekovimi pravicami iz URS in temeljnimi pravicami iz Listine ter s tem povezanim razmerjem med USRS in SEU, ki bo v članku posebej obravnavano. Identifikaciji področij mednarodnega zasebnega prava, kjer so že zavzeta stališča USRS, bo zato sledila primerjava s prakso SEU iz istega področja, v kateri so bili posamezni instituti uredb razlagani ob upoštevanju temeljnih pravic. Relevantne sodbe SEU bomo našli preko spletnega iskalnika curia.europa.eu z vnosom naslova uredb in dodatnim vnosom besede „Listina“. Ugotovitve bomo primerjali s stališči iz znanstvene literature. Ugotovitve v članku bodo v pomoč sodnikom pri razreševanju vprašanj mednarodnega zasebnega prava, odvetnikom pri pripravi na sodne postopke ter pravni znanosti pri nadaljnjem razvoju navedenega pravnega področja.

2. Opredelitev mednarodnega zasebnega prava

Mednarodno zasebno pravo je „*področje prava, ki se ukvarja z zasebnopravnimi razmerji z mednarodnim elementom*“ (Repas, 2018, str. 31). Kaj spada vanj, pravni redi določajo različno. Ožja opredelitev mednarodnega zasebnega prava vključuje tri glavne teme: pristojnost, izbiro prava ter priznavanje in izvrševanje tujih sodb. Širša opredelitev vključuje tudi mednarodno pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah glede vročanja in dokazovanja. V najširšem smislu pa spadajo v to področje tudi poenoteno konvencijsko pravo (Hirschboeck, 2019, str. 183), pravo tujcev in norme neposredne uporabe (Ilešič et al., 1992, str. 20). Po drugi strani pa je nemška opredelitev mednarodnega zasebnega prava (internationales Privatrecht) ožja, ker se omeji na celoto določb, ki z napotitvijo na domače ali tuje pravo urejajo, katero nacionalno pravo se uporabi v pravnem razmerju s tujim elementom (kolizijsko pravo, ang. *conflict of laws*). Gre za »pravo, ki ne reši primera po vsebini, temveč napoti na določbe prava, ki se uporabi v konkretnem primeru« (Juncker, 2022, str. 5 in 6). V slovenski literaturi se je uveljavila klasična opredelitev mednarodnega zasebnega prava (Repas, 2018, str. 33).

Za namene članka bomo proučili ustavnosodno presojo USRS in z njo povezane pomembnejše sodbe SEU, ki so v zvezi s pravnimi področji, ki spadajo v širšo opredelitev mednarodnega zasebnega prava. Proučili bomo torej odločitve sodišč na področjih kolizijskih pravil, mednarodnega postopkovnega prava in mednarodnega sodelovanja v civilnih zadevah.

3. Razmerje med človekovimi pravicami iz ustave in temeljnimi pravicami iz Listine

Ker velik del mednarodnega zasebnega prava urejajo uredbe kot neposredno uporabljivi pravni viri EU, se zastavlja vprašanje, kako naj v tovrstnih primerih postopa USRS. Ali naj pri odločanju neposredno uporablja določbe Listine, ali pa naj uporabi nacionalne standarde varstva človekovih pravic?

BVerfG je razmerje med GG in Listino natančneje opredelilo v odločbah Recht auf Vergessen I 1 BvR 16/13, 6. 11. 2019 in Recht auf Vergessen II 1 BvR 276/17, 6. 11. 2019. Pojasnilo je, da bo

odslej na področjih, ki jih urejajo direktive in drugi sekundarni viri prava EU, ki jih je treba prenesti v nacionalni pravi red, pri presoji kršitev človekovih pravic uporabilo GG. BVerfG namreč domneva, da se standardi varstva temeljnih pravic iz Listine zagotavljajo tudi z uporabo standardov GG. Drugače velja samo, če že obstaja praksa SEU, ki postavlja višji standard varstva pravic kot dosedanja praksa BVerfG. V takem primeru BVerfG uporabi višji standard iz Listine. Ko pa gre za uredbe, ki se uporabljajo neposredno, pa BVerfG v skladu z načelom primarnosti prava Unije presoja samo spoštovanje temeljnih pravic iz Listine. V ta namen BVerfG sodeluje s SEU tako, da mu postavi vprašanje za predhodno odločanje. Na ta način je BVerfG ohranil vlogo »osrednjega nadzornega organa za spoštovanje nacionalnih in evropskih temeljnih pravic v Nemčiji« (Calliess, 2021, str. 23).

USRS je glede upoštevanja temeljnih pravic zavzelo prožnejši pristop kot BVerfG: »V primerih, ko Republika Slovenija izvrševanje dela svojih suverenih pravic prenese na EU, mora USRS na podlagi tretjega odstavka 3.a člena URS pri opredeljevanju vsebine človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz URS upoštevati in spoštovati primarno in sekundarno zakonodajo EU, zlasti Listino, ter sodno prakso SEU« (tako USRS odločbi Up-781/24, 19. 9. 2024; Up-858/20, 24. 11. 2022 in številne druge odločbe). Na tak način se standardi iz Listine inkorporirajo v človekove pravice iz URS in posledično za naprej veljajo tudi za primere, ki jih pravo EU ne ureja. Tak pristop zagotavlja tudi enako varstvo človekovih pravic (14. člen URS).

Države članice lahko uporabijo nacionalne standarde varstva človekovih pravic samo na tistih področjih, kjer imajo pri implementaciji prava EU še določeno diskrecijo. Pri tem pa morajo spoštovati načela primarnosti, enotnosti in učinkovitosti prava Unije (SEU Sodba Melloni, C399/11, EU:C:2013:107, točka 60). Zato menim, da je pristop USRS, ki področja, ki jih urejajo direktive, obravnava enako kot področja, ki jih urejajo uredbe kot neposredno uporabljivi pravni akti EU, mogoč samo ob doslednem spoštovanju prakse SEU in ob upoštevanju, da je treba ob nejasnosti dometa temeljnih pravic vedno postaviti vprašanje v predhodno odločanje SEU.

USRS v zadevah ustavnih pritožb vprašanja za predhodno odločanje še ni postavilo. Je pa na primer v odločbi s področja pravosodnega sodelovanja med državami članicami v kazenskih

zadevah odločitvi rednih sodišč razveljavilo z navodilom, naj postavijo takšno vprašanje. USRS je namreč zastopalo stališče, da o vsebini pravice do zasebne lastnine iz 33. člena URS, katere kršitev je pritožnik uveljavljal, ne more odločiti, ker bi s tem samo, namesto SEU, razlagalo pravo EU (USRS Odločba Up-500/23, U-I-85/23, 19. 10. 2023). Menim, da iz navedene odločbe jasno izhaja, da bo USRS tudi v prihodnje zelo zadržano pri tem, ali bo v zvezi z ustavnimi pritožbami samo postavilo vprašanje SEU v predhodno odločanje. To je po moji oceni skladno s subsidiarnostjo varstva, ki ga daje USRS v ustavnih pritožbah: v prvi vrsti je naloga rednih sodišč, da razčistijo pravna in dejanska vprašanja, ter da pri tem varujejo človekove pravice. Hkrati pa je to skladno tudi s položajem VSRS kot sodišča, ki je po 267. členu PDEU dolžno postaviti vprašanje v predhodno odločanje. Te njegove vloge USRS ne more nadomestiti.

Naslednje pomembno vprašanje z vidika razmerja med USRS in SEU je, ali mora nacionalno sodišče, če meni, da je določen nacionalni zakon v neskladju s temeljnimi pravicami iz Listine, začeti postopek za oceno njegove ustavnosti pred USRS, ali pa lahko samo postavi vprašanje za predhodno odločanje SEU? V zvezi s tem je SEU pojasnilo, da bi bila učinkovitost prava Unije ogrožena, če bi bilo nacionalno sodišče zaradi obveznosti sprožitve postopka pred ustavnim sodiščem omejeno pri postavitvi vprašanja za predhodno odločanje SEU. Oba postopka pa se lahko medsebojno dopolnjujeta, če se sodišče, ki obravnava spor, lahko kadarkoli po lastni presoji odloči za uporabo enega ali obeh navedenih institutov (SEU Sodba A C-112/13, 11. 9. 2014).

4. Pomembnejše odločitve USRS in povezana praksa SEU

4.1. Izhodišče in identifikacija temeljnih področij

USRS je v odločbah v zvezi z vprašanji mednarodnega zasebnega prava obravnavalo ustavna procesna jamstva iz 22., 23. in 25. člena URS. Ekvivalent teh členov sta člen 47 Listine in 6. člen EKČP (SEU Sodba Trade agency, C-619/10, 6. 9. 2012).

Iz prakse SEU izhaja, da je treba določbe mednarodnega zasebnega prava razlagati ob upoštevanju dveh pravic: 1) pravice tožeče stranke do dostopa do sodišča kot elementom pravice do

učinkovitega sodnega varstva (SEU Sodba Meroni, C559/14, 25. 5. 2016; Rina, C641/18, 7. 5. 2020), ter pravice toženke do obrambe (SEU A, C112/13, 11. 9. 2014). Obe pravici izhajata iz člena 47 Listine. Ker nista absolutni, ju je mogoče omejiti, če omejitve ustrezajo ciljem v splošnem interesu, ki jih uresničuje zadevni ukrep, in ne pomenijo nesorazmernega posega (SEU Sodba G C-292/10, 15. 3. 2012).

Pregled odločitev USRS, ki so objavljene na njegovi spletni strani, pokaže, da zgolj peščica obravnava tematiko mednarodnega zasebnega prava. Pri tem so nekateri obrazloženi sklepi o nesprejemu precej sumarni. V njih je pojasnjeno, da zgolj z argumentom, da sodišče pravil mednarodnega prava ni pravilno uporabilo, kršitve človekovnih pravic ni mogoče utemeljiti (USRS Sklep Up-167/01, 22. 4. 2003; USRS Sklep Up-530/05, 31. 1. 2007). Nekateri obidejo ustavnopravna vprašanja, ki se v njih odpirajo, kot je na primer vprašanje uporabe drugega odstavka 8. člena UZITUL v primeru še ne izvršenih jugoslovanskih odločb (USRS Sklep Up-163/05, 24. 11. 2006). Večina odločitev USRS s tega področja se ustavi na presoji, ali so bila stališča rednih sodišč glede določenega instituta mednarodnega zasebnega prava očitno napadna, samovoljna ali premalo obrazložena.

V nekaterih odločitvah pa je USRS z vidika ustavnega prava presojalo posamezne institute mednarodnega zasebnega prava, kot so:

- zavrnitev priznanja tuje sodne odločbe zaradi
 - sojenja v nenavzočnosti,
 - pridržka javnega reda,
- pravica tožeče stranke do izjave glede mednarodne pristojnosti sodišča, ter
- instituti mednarodnega vročanja, kot so
 - prebivališče,
 - začasni zastopnik, ter
 - pravica do zavrnitve prejema pisanja, ki ni v jeziku, ki ga posameznik razume.

Med objavljenimi odločitvami USRS ni odločb v zvezi z vprašanjem prava, ki se uporabi v sporu z mednarodnim elementom. To področje je v kontekstu prava človekovih pravic pomembno predvsem z vidika prevladujočih obveznih določb. Gre torej za položaj, ko bi bila uporaba tujega prava, ki nesorazmerno omejuje človekove pravice, nesprejemljiva, kar vodi do uporabe doma-

čega pravnega pravila, ki je v skladu s človekovimi pravicami. Da je prevladujoče obvezne določbe (člen 9 Uredbe Rim I, člen 16 Uredbe Rim II) mogoče razlagati tako, da vključujejo tudi človekovo pravico do sodnega varstva z upoštevanjem daljših zastaralnih rokov po nacionalnem pravu, je SEU potrdilo v sodbi Da Silva Martins C-149/18, 31. 1. 2019.

4.2. Presoja arbitrarnosti stališč rednih sodišč

4.2.1. Opredelitev arbitrarnosti

V neskladju z 22. členom URS je odločitev, ki je tako očitno napačna ter brez razumne pravne obrazložitve, da jo je mogoče oceniti za arbitrarno oziroma samovoljno (USRS Sklep Up-103/97, 26. 2. 1998). V sklepu Up-667/03, 20. 5. 2005, je USRS pojasnilo, da ni arbitrarno stališče VSRS, da pritožnik s priznanjem hrvaškega sklepa o umiku tožbe ne bi pridobil nobene pravne koristi na območju Slovenije, ker je nameraval sklep zgolj uporabiti kot dokaz v postopku. V sklepu Up-530/05, 31. 1. 2007, pa je USRS med drugim odločilo, da ni arbitrarno stališče VSRS, da je treba za pravdno sposobnost tuje pravne osebe uporabiti pravo njene pripadnosti, ker tako določajo pravila ZMZPP.

4.2.2. Zadeva "Dolenc"

Pri razvoju človekovih pravic v okviru mednarodnega zasebnega prava so pomembne odločitve USRS v zvezi s priznanjem izraelske sodbe o odškodninski odgovornosti slovenskega kirurga Dolenca (Wedam-Lukić, 2013a, 2013b; Betetto, 2013; Sladič, 2013; Galič, 2013; Pečenko, 2013; Tekavc, 2013; Ude, 2014). V odločbi Up-645/13, 3. 3. 2016 je USRS odločilo, da je VSRS arbitrarno oziroma pomanjkljivo razložilo 3. točko prvega odstavka 98. člena ZMZPP. Ta določba sodišču nalaga zavrnitev priznanja tuje sodne odločbe, če ugotovi, da je bila pristojnost tujega sodišča utemeljena izključno na osebni vročitvi tožbe tožencu. VSRS je pojasnilo, da je bila pristojnost izraelskega sodišča vzpostavljena z vročitvijo tožbe pritožniku, nato pa je sodišče v zvezi s pritožnikovim ugovorom *forum non conveniens* upoštevalo še druge navezne okoliščine sodne pristojnosti. Takšno stališče je bilo po mnenju USRS nerazumno, ker naj bi zanikalo princip suverenosti države pri opredeljevanju pravil za priznanje tuje sodne odločbe.

USRS je ugotovilo tudi kršitev pravic do obrazložene sodne odločbe iz 22. člena URS, ker sodišča niso dovolj pojasnila, zakaj so prebila jezikovni pomen norme, ki za priznanje zahteva predložitev overjenega prevoda tuje sodne odločbe v slovenščino.

V ponovljenem odločanju je sodišče ponovno priznalo sodbo izraelskega sodišča, USRS pa s sklepom Up-856/18, 28. 10. 2019 ustavne pritožbe ni sprejelo v obravnavo.

Pojasnilo je, da pristojnost izraelskega sodišča ni bila prekomerna, ker je sodišče upoštevalo tudi merila kraja, kjer je oškodovanec s kirurgom stopil v kontakt, kraja zdravljenja, kraja zdravniških pričevanj o škodi, ter merilo lažje izvedbe postopka. Namen prvega odstavka 98. člena ZMZPP je »varovati slovenske subjekte pred pravnimi posledicami pravedanja v tujini, če bi bila pristojnost tujega sodišča za toženca izrazito neprimerna,« (Vlada RS, 1995, str. 85). Obravnavani primernaj ne bi bil tak. USRS tako pri ponovnem odločanju v zadevi „Dolenc“ ni bila ugotovljena.

4.2.3. Prepoved uporabe radijske frekvence

V odločbi Up-951/15, 18. 5. 2017, je USRS obravnavalo sklep italijanskega sodišča, ki je slovenski radijski postaji prepovedal uporabo frekvence, ki ji jo je v skladu z mednarodnimi sporazumi podelil pristojni slovenski organ. Navedena frekvenca je bila enaka frekvenci, ki jo je italijanski radijski postaji brez mednarodne uskladitve podelil italijanski organ. VSRS je ob zavrnitvi pritožbe pojasnilo, da odločitev glede prepovedi uporabe frekvence *de facto* ni izvršljiva. Izvršljiv pa naj bi bil sklep o plačilu stroškov, saj tu ne gre očitno nasprotje z mednarodnim javnim redom. USRS je odločitev VSRS razveljavilo. Pojasnilo je, da je takšna argumentacija notranje protislovna in očitno napačna. VSRS je namreč potrdilo sklep, za katerega je dvomilo, da je izvršljiv, to pa celo uporabilo kot argument, da mu ni bilo treba odgovoriti na očitke o nasprotju z javnim redom.

3.2. Zavrnitev priznanja tuje sodne odločbe

Člen 45(1)(a) Uredbe Bruselj I bis določa, da se priznanje sodne odločbe zavrne, če je priznanje v očitnem nasprotju z javnim redom v zaprošeni državi članici. Člen 45(1)(b) pa kot razlog za zavrnitev priznanja določa sojenje v nenavzočnosti. Prvi odstavek 96. člena ZMZPP pa določa, da se priznanje tuje sodne odločbe

zavrne, če na ugovor osebe, zoper katero je bila izdana, ugotovi, da ta zaradi nepravilnosti v postopku ni mogla sodelovati v postopku. Javni red oziroma izjema *ordre public* je uveljavljena metoda vključevanja vidikov človekovih pravic v mednarodno zasebno pravo (Hirschboeck, 2019, str. 191). Javni red je tudi v tesni zvezi s pravico do poštenega postopka, kot jo določajo 22., 23. in 25. člen URS. USRS se je v kontekstu zavrnitve priznanja ukvarjalo z vprašanjem tuje ureditve, ki ne upošteva preklica pooblastila odvetniku, če si pooblaščenec ne postavi novega odvetnika in z vprašanjem kršitve pravice do obrambe zaradi opustitve zaslišanja prič po Haaški konvenciji.

4.3.1. Preklic pooblastila odvetniku

V sklepu št. Up-156/05, 20. 4. 2007, je USRS presojalo, ali pomeni kršitev pravic iz 22., 23. in 25. člena URS priznanje avstrijske sodbe, izdane v postopku, v katerem je pritožnik odvetniku preklical pooblastilo. Sodišče je pritožnika kljub odpovedi pooblastila vabilo na obravnave prek odvetnika, istemu odvetniku je tudi vročilo sodbo. USRS je pojasnilo, da je treba upoštevati pravila avstrijskega procesnega prava, po katerem se preklic pooblastila odvetniku ne upošteva, če stranka ne pooblasti drugega odvetnika. Priznanje takšne sodbe zato ne pomeni kršitev 22., 23. ter 25. člena URS. USRS je še posebej pojasnilo, da je s tem posredno odgovorilo tudi na pritožnikove očitke o kršitvah EKČP in Listine.

Iz takšnega stališča USRS bi lahko tako sklepali, da z vidika človekovih pravic zadostuje, če sodišče v postopku v tujini upošteva svoje nacionalno postopkovno pravo. Menim, da takšno stališče ni v skladu s prakso SEU, ki je opisana pod razdelkom 4.3.4.

4.3.2. Zagotavljanje pravice do obrambe – zaslišanje prič

Z vprašanjem obravnave zatrjevanih kršitev procesnih pravic v državi izvora sodne odločbe se je USRS ukvarjalo tudi v sklepu Up-856/18, 28. 10. 2019 (priznanje sodbe izraelskega sodišča). Zastopalo je stališče, da postopek pred izraelskim sodiščem ni bil nepošten, čeprav sodišče ni zaslišalo prič, ki jih je predlagal pritožnik. Pri tem je upoštevalo, da je izraelsko sodišče je najprej odredilo, da se zaslišanje prič izvede po pravilih Haaške konvencije, torej po slovenskem sodišču. Slovensko Ministrstvo za pravosodje pa je sodišče opozorilo, da izvedba navzkrižnega zaslišanja prič

po slovenskem pravu ni mogoča, opozorilo je tudi na praktične težave pri zaslišanju preko videokonference. Izraelsko sodišče je odločitev o izvedbi dokazov po Haaški konvenciji preklicalo po petnajstih mesecih, odkar jo je sprejelo, in po devetih letih od začetka sodnega postopka. Pritožnik se narokov ni udeleževal, odvetniku je preklical pooblastilo, novega pa kljub pozivu sodišča ni pooblastil.

Po presoji USRS je bil neutemeljen tudi pritožnikov očitek, da je bil zaradi izločitve pisnih izjav (prič in t. i. glavne izjave pritožnika ter strokovnjaka za slovensko pravo) iz spisa prikrajšan za pošten postopek. To je bila logična posledica dejstva, da sodišče pritožnika in prič v Izraelu ni moglo zaslišati, zaradi česar tožnik ni imel možnosti (navzkrižnega) zaslišanja oseb, ki so take izjave podale.

4.3.3. Praksa ESČP

ESČP pa je v sodbi *Dolenc proti Sloveniji*, št. 20256/20, 20. 10. 2022, ugotovilo kršitev prvega odstavka 6. člena EKČP. Upoštevalo je, da so izraelske sodbe pritožniku povzročile resno škodo. Ker se pritožnik ni nikoli izrecno odpovedal svoji pravici do sodelovanja v postopku v Izraelu, bi mu sodišče moralo v skladu s Haaško konvencijo zagotoviti izvedbo razbremenilnih dokazov. Ker je pravica do izvedbe dokazov temeljna sestavina načela poštenega sojenja, bi se slovenska sodišča pred priznanjem izraelskih sodb morala prepričati, ali je bila ta pravica spoštovana v postopkih pred izraelskim sodiščem (Atloga, 2022).

ESČP je s tem potrdilo standard, ki ga je glede priznavanja sodnih določb iz tujine oblikovalo že v sodbi *Pellegrini proti Italiji*, št. 30882/96, 20. 7. 2001. Drugačni standardi pa veljajo za presojo priznavanja sodb med državami članicami EU. V teh primerih ESČP priznava domnevo, da države članice spoštujejo temeljne pravice iz Listine (ESČP *Avotins proti Latviji*, št. 17502/07, 23. 5. 2016; *Povse proti Avstriji*, št. 3890/11, 18. 6. 2013). S to domnevo skuša ESČP vzpostaviti ravnovesje med svojimi pristojnostmi varstva konvencijskih pravic in spoštovanjem dejavnosti organov EU. ESČP v takem primeru ugotovi kršitev 6. člena EKČP samo, če je sodišče pridržek javnega reda uporabilo „očitno samovoljno“ (ESČP *Royer proti Madžarski*, št. 9114/16, 6. 3. 2018, točka 60).

Z vidika EKČP ni jasno, zakaj ESČP razlikuje med položaji, ko se zahteva priznanje sodbe, izdane v EU, in položaji, ko gre za priznanje sodbe iz države, ki ni država članica EU. Menim, da bi bilo bolj smiselno, da bi ESČP enako obravnavalo priznanje sodbe iz katere koli države pogodbenice EKČP, strožji standardi pa bi bili podani za priznanje sodbe iz držav, ki jih standardi EKČP ne zavezujejo.

4.3.4. Pridržek javnega reda v praksi SEU

Po praksi SEU pomeni očitna kršitev temeljnih pravic iz Listine razlog za zavrnitev priznanja sodbe, izdane v drugi državi članici, zaradi pridržka javnega reda. Katere kršitve so takšne narave, da pomenijo tudi kršitev javnega reda, je treba razlagati ozko, saj pomeni zavrnitev priznanja oviro za uresničevanje enega od temeljnih ciljev Uredbe Bruselj I bis. Vsaka omejitev ali celo napačna uporaba nacionalnega prava oziroma prava EU ni razlog za zavrnitev izvršitve sodbe. Določba o javnem redu se lahko uporabi le, če gre za „očitno kršitev pravnega pravila, ki se v pravnem redu države, v kateri se zahteva priznanje, šteje za bistveno, ali očitno kršitev pravice, ki je v tem pravnem redu priznana kot temeljna“ (SEU Sodba Gambazzi C-394/07, 2. 4. 2009; SEU Sodba Diageo Brands C681/13, 16. 7. 2015), torej ko gre za kršitev samega bistva določene pomembne pravice.

V zvezi z vprašanjem, ali nasprotuje javnemu redu, če sodišče ne obrazloži zamudne sodbe, je SEU pojasnilo, da člen 47(2) Listine zahteva, da je vsaka sodna odločba obrazložena. S tem se toženi stranki omogoči seznanitev z razlogi, ter da tako odločbo koristno in učinkovito izpodbija. SEU je upoštevalo, da se v angleškem sistemu zamudna sodba izda, če tožeča stranka da začetni postopkovni akt („claim form“) in podrobno navede pravne in dejanske okoliščine tožbe („particulars of claim“), tožena stranka, ki je bila pravilno obveščena o sodnem postopku proti njej, pa ne izkaže ali ne izrazi namena vložiti odgovora na tožbo v predvidenem roku. Zagotavljanje hitrega, učinkovitega in cenejšega izvajanje postopkov za izterjavo neizpodbijanih terjatev lahko upraviči omejitev pravice do obrazložene sodne odločbe (SEU Sodba Trade agency, C-619/10, 6. 9. 2012).

Pridržek javnega reda pa ne pomenijo samo očitne kršitve procesnih jamstev člena 47 Listine, temveč tudi kršitve vsebinskih

pravic, kot je na primer svoboda izražanja iz člena 11 Listine. V nasprotju z javnim redom je lahko tudi nesorazmerna sankcija, ki ima svobodo izražanja *chilling effect* (SEU Sodba Real Madrid Club de Fútbol C-633/22, 4. 10. 2024).

4.4. Pravica do izjave o pristojnosti slovenskega sodišča

V odločbi Up-256/18, 23. 6. 2022 je USRS obravnavalo ustavno pritožbo zoper odločitev o nepristojnosti slovenskega sodišča, ker naj bi bilo po pogodbi med strankama izključno pristojno sodišče v Milanu. Tožnica je uveljavljala, da gre za spor zaradi zavajanja oziroma nepoštenih pogajanj (*culpa in contrahendo*) po prenehanju pogodbe. USRS je ugotovilo kršitev pravice do izjave iz 22. člena in s tem povezano pravice do zakonitega sodnika iz prvega odstavka 23. člena URS, ker tožnici ni bil vročen odgovor na tožbo, ki je vseboval ugovor mednarodne pristojnosti. Pojasnilo je, da mora biti po ustaljeni ustavnosodni presoji (USRS Sklep Up-131/00, 30. 5. 2000, 3. točka obrazložitve, in USRS Odločba Up-108/00, 20. 2. 2003, 10. točka obrazložitve; Up-521/02, 23. 9. 2004, 10. točka obrazložitve) pravica do izjave zagotovljena tudi glede pomembnejših procesnih odločitev. Tožeča stranka mora sicer v primeru spora z mednarodnim elementom že v tožbi navesti okoliščine, na katerih utemeljuje pristojnost sodišča v Republiki Sloveniji. Ker pa pravna kvalifikacija razmerja med strankama, ki je bila pomembna za mednarodno pristojnost, ni bila povsem jasna, bi morala imeti pritožnica možnost odgovoriti na toženkin ugovor nepristojnosti. Tega ni spremenila niti okoliščina, da je zoper odločitev prvostopenjskega sodišča mogoče vložitev pritožbo.

4.5. Mednarodno vročanje

4.5.1. Iskanje prebivališča toženca

V odločbi U-I-279/08, 9. 7. 2009 je USRS ustavnopravno ovrednotilo pomen vročanja. Potrdilo je, da je to najpomembnejši procesni institut, ki služi uresničevanju pravice do informacije kot elementa pravice do enakega varstva pravic iz 22. člena URS. Poudarilo pa je, da lahko vročitev svoj namen (seznanitev s procesnimi dejanji, priprava obrambe) doseže le, če je dejansko zagotovljeno, da sodno pisanje pride do naslovnika. Za izjeme (fikcija,

nadomestna vročitev) mora obstajati legitimen razlog in tudi v tem primeru mora biti vročanje na naslovu dejanskega prebivališča – stanovanja (Galič, 2004, str. 558 in 564).

V kontekstu Uredbe Bruselj I bis je okoliščina, da ima tožena stranka stalno prebivališče v državi članici, predpogoj za uporabo te uredbe (4. člen Uredbe Bruselj I bis). SEU je zaradi varstva pravice do tožee stranke do predložitve zadeve sodišču odločilo, da se Uredba Bruselj I uporablja tudi tedaj, ko toženca ni mogoče najti, vendar ni dokazov, da bi imel dejansko stalno prebivališče zunaj ozemlja Unije. Pri takšni utemeljitvi je SEU sicer poudarilo tudi pomen toženca do pravice do obrambe, ki sobiva s pravico tožnika do sodnega varstva (SEU Sodba Hypoteční banka C-327/10, 17. 11. 2011).

Pomen zahteve, da se v kontekstu mednarodnega zasebnega prava išče dejansko prebivališče naslovnika, je SEU posebej poudarilo v sodbi Toplofikatsia Sofia C-222/23, 16. 5. 2024. SEU je pojasnilo, da je prebivališče pojem, v zvezi s katerim Uredba Bruselj I bis napotuje na notranje pravo držav članic. Država članica pa mora ohraniti temeljno merilosistema določitve mednarodne pristojnosti sodišč, tj. stalno prebivališče. Država članica ne sme spremeniti tega temeljnega merila tako, da zahteva, da morajo imeti njeni državljani nujno stalno prebivališče na njenem ozemlju. Zato je SEU odločilo, da je bolgarska zakonodaja, po kateri je moral vsak bolgarski državljan imeti en stalni naslov na bolgarskem ozemlju, v nasprotju z Uredbo Bruselj I bis.

4.5.2. Popolna opustitev vročanja

USRS je v odločbi U-I-279/08 razveljavilo šesti odstavek 109. člena ZMZPP, ki je določal, da se sklep o priznanju tuje sodne odločbe o razvezi zakonske zveze ne vroči nasprotni stranki, če je oseba, ki zahteva priznanje, državljan Republike Slovenije, nasprotna stranka pa nima stalnega oziroma začasnega prebivališča v Republiki Sloveniji. USRS je ugotovilo, da izpodbijana ureditev načena jedro človekove pravice do izjavljanja oziroma do sodelovanja v delibacijskem postopku, in s tem posega ne le v pravico nasprotnega udeleženca iz 22. člena URS, ampak tudi v njegovo pravico do pravnega sredstva iz 25. člena URS. Tak poseg ne preneha preizkusa sorazmernosti v ožjem pomenu. Koristi izpodbijane ureditve namreč ne pretehtajo nad teže posledic, ki jih ima

ta ureditev za prizadetega posameznika z vidika pravice do sodelovanja v delibacijskem postopku, saj je izvrševanje te pravice v celoti onemogočeno.

4.5.3. Institut začasnega zastopnika

V odločbi U-I-279/08 je USRS tehtalo tudi obstoj milejših ukrepov, kot je na primer postavitve začasnega zastopnika, če sodišče tožencu kljub resnim poskusom ne uspe vročiti pisanja. Pojasnilo je, da institut začasnega zastopnika lahko učinkovito prepreči neskončno podaljševanje postopka, s čimer je ta institut ustrezno ustavnopravno ovrednotilo.

V odločbi Up-921/14, 12. 5. 2016, je USRS obravnavalo položaj, ko je se zoper nepremičnino pritožnika vodila izvršba zaradi izterjave manj kot 200 EUR. Ker je bil dolžnikovo prebivališče neznano, mu je sodišče postavilo začasnega zastopnika. Izkazalo se je, da je bil pritožnik izbrisan iz evidence prebivalstva. USRS je pojasnilo, da bi morale sodišče v takem primeru izčrpati več razumno izvedljivih ukrepov za zagotovitev možnosti pritožnikove seznaitve s postopkom. Ker tega ni storilo, ni izpolnilo svoje dolžnosti iz 22. člena URS. Zgolj postavitve začasnega zastopnika ni bila dovolj. Dodatno pa je USRS še pojasnilo, da bi morale sodišče tehtati med pravico pritožnika do osebnega sodelovanja v postopku in pravico upnika do poplačila dolga. Ob tako neznatnem znesku, ki ga lahko poplača vsak, bi bila izvršba brez dejanske seznaitve dolžnika s postopkom nedopustna.

Tudi SEU je v sodbi A C-112/13, 11. 9. 2014 poudarilo, da mora biti uporaba instituta začasnega zastopnika omejena ter da s postavitvijo začasnega zastopnika ni mogoče vzpostaviti tihe prorogacije sodišča. Tiha prorogacija temelji na namerni odločitvi strank spora o tej pristojnosti, kar predpostavlja, da je tožena stranka seznajena s postopkom, ki teče proti njej. „Za odsotno toženo stranko, ki ji tožba ni bila vročena in ne ve za postopek, ki teče proti njej, se ne more šteti, da je tiho privolila v pristojnost.“ (C-112/13, 54. točka obrazložitve). Odsotna tožena stranka zastopniku „ne more zagotoviti vseh potrebnih informacij za presojo mednarodne pristojnosti sodišča in mu omogočiti, da učinkovito izpodbija to pristojnost ali poda privolitev“ (C-112/13, 55. točka obrazložitve). To pomeni, da začasni zastopnik ne more zagotoviti učinkovite zaščite pravic odsotne

tožene stranke. Postopek po začasnem zastopniku za zastopane-ga tudi ni predvidljiv.

4.5.4. Izbris in ponovni vpis stranke v sodni register

V odločbi Up-1389/20, 29. 9. 2021, je USRS obravnavalo položaj, ko je bila pritožnica družba angleškega prava s sedežem v Združenem kraljestvu, zoper katero je slovensko sodišče izdalo zamudno sodbo. Ta sodba ji je bila vročena v času, ko je bila izbrisana iz sodnega registra, vanj pa je bila kasneje ponovno vpisana. Pritožnica je zahtevala, da sodišče razveljavi klavzulo o pravnomočnosti in izvršljivosti zamudne sodbe. Menila je, da ji vročitev zamudne sodbe ni mogla biti veljavno opravljena, ker v času vročitve ni obstajala. USRS je pritožničine očitke o kršitvi pravic iz 22. in 25. člena URS zavrnilo. Pojasnilo je, da je bila vročitev pritožnici opravljena v skladu z angleškim pravom, tako kot to določa Uredba o vročanju (Uredba (ES) št. 1393/2007). Ker ima po angleškem pravu ponovni vpis v sodni register povratni učinek, kot da bi družba ves čas obstajala in nikoli ne bi prenehala, se tudi vročitev v vmesnem času po tem pravu šteje za veljavno. Kot veljavno jo mora sprejeti tudi slovensko sodišče.

4.5.5. Rok za vložitev pravnega sredstva

V odločbi Up-648/23, Up-738/20, U-I-344/20, 9. 5. 2024, je USRS obravnavalo položaj, ko je pritožnik – avstrijsko podjetje – prejel slovenski sklep o izvršbi na podlagi verodostojne listine. Čeprav je bil sklep v slovenščini, pritožnik sprejema pisanja ni zavrnil, temveč ga je poslal odvetniku, da nanj odgovori. Ker pa je rok za ugovor zoper sklep o izvršbi samo 8 dni, ga odvetnik ni uspel pravočasno vložiti, zato je sklep o izvršbi je postal pravnomočen. Pritožnik je v Avstriji vložil odškodninsko tožbo zoper odvetnika, ta pa se je branil, da slovenska ureditev vročanja sklepa o izvršbi na podlagi verodostojne listine ni v skladu z Uredbo o vročanju niti s temeljnimi pravicami iz Listine. Avstrijsko sodišče je v zvezi s tem SEU postavilo vprašanje v predhodno odločanje.

SEU je v sodbi LKW Walter C-7/21, 7. 7. 2022 z vidika člena 47(2) Listine ovrednotilo pravico zavrnuti sprejem pisanja za vročitev, ki jo določa člen 8 Uredbe o vročanju (sedaj člen 12 Prenovljene uredbe o vročanju). Pravica zavrnuti pisanje omogoča

varstvo pravice naslovnika tega pisanja do obrambe ob spoštovanju zahtev poštenega sojenja. „Polni učinek pravice do zavrnitve sprejema pisanja za vročitev zahteva, prvič, da je bil naslovnik obveščen o obstoju te pravice in, drugič, da ima na voljo celoten enotedenski rok za oceno, ali je treba sprejem pisanja sprejeti ali zavrniti, in v primeru zavrnitve za vrnitev tega pisanja“ (C-7/21, 41. točka obrazložitve). SEU je ugotovilo, da se po slovenski ureditvi rok za zavrnitev sprejema pisanja po Uredbi o vročanju in rok za vložitev pravnega sredstva (ugovora zoper sklep o izvršbi) skoraj v celoti prekrivata. V izreku pa je zapisalo, da kadar je pisanje v jeziku, ki ga naslovnik ne razume, začetek roka za zavrnitev sprejema pisanja ne sme sovpadati z začetkom roka za uveljavljanje pravice do pravnega sredstva.

USRS je upoštevalo, da imajo sodbe SEU praviloma povraten učinek in veljajo *erga omnes*. Na podlagi sodbe SEU je USRS zaključilo, da je sodišče s tem, ko je Zakon o izvršbi in zavarovanju (v nadaljevanju ZIZ) razlagalo tako, kot da rok za ugovor zoper sklep o izvršbi začne teči hkrati z rokom za zavrnitev pisanja po Uredbi o vročanju, pritožnici kršilo pravico do pravnega sredstva iz 25. člena URS.

Menim, da je tu USRS zamudilo priložnost intenzivnejšega in plodnega soočenja s prakso SEU. Po eni strani je štel, da so slovenska sodišča določbe ZIZ razlagala v nasprotju z Uredbo o vročanju in Listino. USRS je v odločbi Up-1051/11, 4. 7. 2013 že pojasnilo, da opredelitev roka za ugovor zoper sklep o izvršbi ne sme biti nejasna oziroma dvoumna. Iz tega pa ne sledi samo, da mora biti tak rok natančno opredeljen v pravnem pouku, temveč tudi, da mora rok jasno izhajati iz zakona. Tretji odstavek 9. člena ZIZ določa, da je ugovor treba vložiti v osmih dneh od vročitve sklepa sodišča prve stopnje, člen 13 Prenovljene uredbe o vročanju pa, da je dan opravljene vročitve dan, ko je pisanje vročeno v skladu s pravom zaprosene države članice. Razlaga ZIZ, da bi rok tekel od poteka roka za zavrnitev pisanja, tako nima opore niti v ZIZ niti v Prenovljeni uredbi o vročanju. Zato menim, da bi USRS v tem primeru moralo poseči v sam ZIZ in z načinom izvršitve ustvariti manjkajoče pravno pravilo. S tem bi USRS zadostilo zahtevam po predvidljivosti in pravni varnosti, ki jo je SEU z določitvijo nejasnega pravila nekoliko zanemarilo. Odločitev SEU, da rok za vložitev pravnega sredstva ne sme začeti teči istočasno kot rok za zavrnitev sprejema pisa-

nja, namreč ne pojasni, kdaj rok dejansko začne teči: en dan ali nekoliko dni kasneje ali po izteku celotnega roka za zavrnitev sprejema pisanja?

5. Sklep

Kadar je izvrševanje dela suverenih pravic preneseno na EU, mora USRS pri opredeljevanju vsebine človekovih pravic iz URS upoštevati primarno in sekundarno zakonodajo EU - zlasti Listino - ter sodno prakso SEU. Enako velja tudi za ustavnosodni nadzor nad odločitvami sodišč na področju mednarodnega zasebnega prava. Drugače kot BVerfG, pa USRS pri presoji v teh primerih ne uporabi samo temeljnih pravic iz Listine, temveč hkrati tudi prilagodi vsebino človekovih pravic iz URS zahtevam, ki izhajajo iz Listine. Pri tem velja, da je treba ob nejasnosti dometa temeljnih pravic iz Listine vedno postaviti vprašanje v predhodno odločanje SEU. USRS v tem primeru, kadar odloča o ustavni pritožbi, razveljavi odločitev rednih sodišč z navodilom, naj sodišča postavijo predhodno vprašanje. Menim, da je takšen pristop primeren z vidika razporeditve pristojnosti med USRS in rednimi sodišči, ter da ni treba, da bi USRS tu sledilo nemškemu pristopu.

USRS v okviru ustavnosodnega nadzora nad odločitvami rednih sodišč najprej preveri, če stališča sodišč niso arbitrarna, in enako je ravnalo tudi pri zadevah s področja mednarodnega zasebnega prava. Z vidika nadaljnjega razvoja institutov mednarodnega zasebnega prava pa so pomembnejše odločitve, v katerih so posamezni instituti ustavnopravno ovrednoteni. USRS je določbe mednarodnega zasebnega prava razlagalo ob upoštevanju in medsebojnem tehtanju dveh temeljnih procesnih jamstev, in sicer pravice tožeče stranke do dostopa do sodišča kot elementom pravice do učinkovitega sodnega varstva, ter pravice toženke do obrambe. Poudarilo je, da je vročanje najpomembnejši procesni institut, ki služi uresničevanju pravice do informacije kot elementa pravice do enakega varstva pravic iz 22. člena URS. Ustavno-pravni pomen je dalo tudi institutu zavrnitve priznanja tuje sodne odločbe zaradi pridržka javnega reda, institutu bivališča stranke ter institutu začasnega zastopnika, ki sam po sebi ne sme nadomestiti dolžnosti tožeče stranke in sodišča, da poišče bivališče tožene stranke. V kontekstu mednarodnega vročanja pa je USRS poudarilo, da mora biti rok za vložitev pravnega sredstva dovolj

dolg, da lahko tožena stranka učinkovito izkoristi pravico do zavrnitve pisanja, če je pisanje v jeziku, ki ga ona ne razume. Pri implementaciji sodbe LKW Walter C-7/21, 7. 7. 2022 v slovenski pravni red pa je USRS po moji oceni zanemarilo, da morajo biti roki za vložitev pravnega sredstva jasni in nedvoumni, ter da je sodba SEU s tega vidika pomanjkljiva. Zato menim, da je poseg zakonodajalca na tem področju nujen.

Seznam uporabljenih kratic in okrajšav

- BVerfG – Bundesverfassungsgericht, Zvezno ustavno sodišče
- EU – Evropska unija
- GG – Grundgesetz
- SEU – Sodišče Evropske unije
- SEU – Sodišče Evropske unije
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije
- USRS – Ustavno sodišče Republike Slovenije
- VSRS – Vrhovno sodišče Republike Slovenije

LITERATURA IN VIRI

- Antloga, A. (2022). Priznanje sodbe izraelskega sodišča v Sloveniji in kršitev pravice do poštenega sojenja. *Pravna praksa*, 46–47, str. 34–36.
- Betetto, N. (2013). Sodba ni članek. *Pravna praksa*, 36, str. 22.
- BVerfG Sklep 1 BvR 16/13, Bundesverfassungsgericht, 6. 11. 2019 (Recht auf Vergessen I), ECLI:DE:BVerfG:2019:rs20191106.1bvr001613.
- BVerfG Sklep 1 BvR 276/17, Bundesverfassungsgericht, 6. 11. 2019 (Recht auf Vergessen II). ECLI:DE:BVerfG:2019:rs20191106.1bvr027617.
- Calliess, C. (2021). Grundrechtsschutz zwischen Bundesverfassungsgericht (BVerfG) und Gerichtshof der EU (EuGH): Von Solange I bis zum Recht auf Vergessen II. *Berliner Online-Beiträge*, 134. URL: <https://ssrn.com/abstract=4028586>, 20. 1. 2025.
- ESČP *Avotins proti Latviji*, Evropsko sodišče za človekove pravice, št. 17502/07 23. 5. 2016, ECLI:CE:CHR:2016:0523JUD001750207.
- ESČP *Dolenc proti Sloveniji*, Evropsko sodišče za človekove pravice, št. 20256/20, 20. 10. 2022, ECLI:CE:ECHR:2024:0222JUD002025620.
- ESČP *Pellegrini proti Italiji*, Evropsko sodišče za človekove pravice, št. 30882/96, 20. 7. 2001, ECLI:CE:ECHR:2001:0720JUD003088296.
- ESČP *Povse proti Avstriji*, Evropsko sodišče za človekove pravice, št. 3890/11, 18. 6. 2013, ECLI:CE:EC:HR:2013:0618DEC000389011.
- ESČP *Royer proti Madžarski*, Evropsko sodišče za človekove pravice, št. 9114/16, 6. 3. 2018, Galič, A. (2004). *Ustavno civilno procesno pravo*. Ljubljana: GV Založba.
- Galič, A. (2013). Zdravniške ali pravniške napake? *Pravna praksa*, 44, str. 6.
- Haaška konvencija. Konvencija o pridobivanju dokazov v civilnih ali gospodarskih zadevah v tujini. Uradni list RS, št. 76/2000, MP, št. 19/2000.

- Hirschboeck, M. (2019). Conceptualizing the Relationship between International Human Rights Law and Private International Law. *Harvard International Law Journal*, 60/1, str. 181–199.
- Ilešič, M., Polajnar-Pavčnik, A., Wedam-Lukić, D. (1992). *Mednarodno zasebno pravo*, Komentar zakona, druga dopolnjena izdaja. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Juncker, A. (2022). *Internationales Privatrecht*, peta izdaja. München: C.H. Beck.
- Listina. Listina Evropske unije o temeljnih pravicah. Uradni list Evropske unije, C 202, 7. 6. 2016.
- Pečenko, S. (2013). O odgovornosti delavcev iz dela pri delodajalcu nasproti tretjim - Primer dr. Vinka Dolenca. *Odvetnik*, 62, str. 25.
- Prenovljena uredba o vročanju. Uredba (EU) 2020/1784 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. novembra 2020 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah. Uradni list Evropske unije, L 405, 02/12/2020, str. 40–78.
- Repas, M. (2018). Uvod v Mednarodno zasebno pravo. V: *Mednarodno zasebno pravo Evropske unije* / Repas, M., Rijavec, V. (ur.). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije 2018, str. 31–58.
- SEU Sodba A C-112/13, Sodišče Evropske unije, 11. 9. 2014, ECLI:EU:C:2010:363.
- SEU Sodba Da Silva Martins C-149/18, Sodišče Evropske unije, 31. 1. 2019, ECLI:EU:C:2019:84.
- SEU Sodba Diageo Brands C681/13, Sodišče Evropske unije, 16. 7. 2015, ECLI:EU:C:2015:471.
- SEU Sodba G C-292/10, 15. 3. 2012, ECLI:EU:C:2012:142.
- SEU Sodba Gambazzi C-394/07, Sodišče Evropske unije, 2. 4. 2009, ECLI:EU:C:2009:219.
- SEU Sodba Hypotečni banka C-327/10, Sodišče Evropske unije, 17. 11. 2011, ECLI:EU:C:2011:745.
- SEU Sodba LKW Walter C-7/21, Sodišče Evropske unije, 7. 7. 2022, ECLI:EU:C:2022:527.
- SEU Sodba Melloni, C399/11, Sodišče Evropske unije, ECLI:EU:C:2013:107.
- SEU Sodba Meroni, C559/14, Sodišče Evropske unije, 25. 5. 2016, ECLI:EU:C:2016:349.
- SEU Sodba Rina, C641/18, Sodišče Evropske unije, 7. 5. 2020, ECLI:EU:C:2020:349.
- SEU Sodba Toplofikatsia Sofia, C-222/23, Sodišče Evropske unije, 16. 5. 2024, ECLI:EU:C:2024:405.
- SEU Sodba Trade agency, C-619/10, Sodišče Evropske unije, 6. 9. 2012, ECLI:EU:C:2012:531.
- Sladič, J. (2013). Forum non conveniens in priznavanje (ter izvršitev) sodnih odločb iz neevropskih držav iz pravnega sistema common law pred slovenskimi sodišči. *Pravna praksa*, 36, str. 22.
- Statistični urad, 2024. Selitveno gibanje, 2023. URL: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/12960>, 20. 1. 2025.
- Tekavc, J. (2013). Pogled na priznanje izraelske sodbe - odškodninska odgovornost zdravnika. *Pravna praksa*, 44, str. 6.
- Ude, L. (2014). Pravna problematika priznanja sodbe izraelskega sodišča. *Pravna praksa*, 2, str. 17.
- Uredba Bruselj I bis. Uredba (EU) št. 1215/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2012 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah. Uradni list Evropske unije, L 351, 20.12.2012, str. 1–32.
- Uredba o vročanju. Uredba (ES) št. 1393/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. novembra 2007 o vročanju sodnih in izvensodnih pisanj v civilnih ali gospodarskih zadevah v državah članicah („vročanje pisanj“) in razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 1348/2000. Uradni list Evropske unije, L 324, 10. 12. 2007, str. 79–120.
- Uredba Rim I. Uredba (ES) št. 593/2008 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. junija 2008 o pravu, ki se uporablja za pogodbeno obligacijska razmerja. Uradni list Evropske unije, L 177, 4.7.2008, str. 6–16.
- Uredba Rim II. Uredba (ES) št. 864/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. julija 2007 o pravu, ki se uporablja za nepogodbene obveznosti. Uradni list Evropske unije, UL L 199, 31.7.2007, str. 40–49.
- USRS Odločba Up-1051/11, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 4. 7. 2013, ECLI:SI:USRS:2023:Up.1051.22.
- USRS Odločba Up-108/00, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 20. 2. 2003, ECLI:SI:USRS:2003:Up.108.00.
- USRS Odločba Up-256/18, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 23. 6. 2022, ECLI:SI:USRS:2022:Up.256.18.
- USRS Odločba Up-500/23, U-I-85/23, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 19. 10. 2023, ECLI:SI:USRS:2023:Up.500.23.
- USRS Odločba Up-521/02, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 23. 9. 2004, ECLI:SI:USRS:2004:Up.521.02.
- USRS Odločba Up-645/13, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 3. 3. 2016, ECLI:SI:USRS:2016:Up.645.13.
- USRS Odločba Up-648/23, Up-738/20, U-I-344/20, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 9. 5. 2024, ECLI:SI:USRS:2024:U.I.344.20.
- USRS Odločba Up-781/24, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 19. 9. 2024, ECLI:SI:USRS:2024:Up.781.24.
- USRS Odločba Up-858/20, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 24. 11. 2022, ECLI:SI:USRS:2022:Up.858.20.
- USRS Sklep Up-103/97, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 26. 2. 1998, ECLI:SI:USRS:1998:Up.103.97.
- USRS Sklep Up-131/00, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 30. 5. 2000, ECLI:SI:USRS:2000:Up.131.00.
- USRS Sklep Up-1389/20, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 29. 9. 2021, ECLI:SI:USRS:2021:Up.1389.20.

- USRS Sklep Up-156/05, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 20. 4. 2007, ECLI:SI:USRS:2007:Up.156.05.
USRS Sklep Up-163/05, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 24. 11. 2006, ECLI:SI:USRS:2006:Up.163.05.
USRS Sklep Up-167/01, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 22. 4. 2003, ECLI:SI:USRS:2003:Up.167.01.
USRS Sklep Up-530/05, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 31. 1. 2007, ECLI:SI:USRS:2007:Up.530.05.
USRS Sklep Up-667/03, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 20. 5. 2005, ECLI:SI:USRS:2005:Up.667.03.
USRS Sklep Up-856/18, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 28. 10. 2019, ECLI:SI:USRS:2019:Up.856.18.
USRS Sklep Up-921/14, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 12. 5. 2016, ECLI:SI:USRS:2016:Up.921.14.
Ustava Republike Slovenije (URS). Uradni list RS, št. 33/91-I in nasl.
Vlada RS, 1995. Predlog zakona o mednarodnem zasebnem pravu in postopku, EPA 1257, Poročevalec DZ, št. 43/95. URL: https://www.iusinfo.si/AppendixExtSlo/PDZ/PORODZ1995N43P69_22_1.pdf, 20. 1. 2025.
Wedam-Lukić, D. (2013a). Ali je priznanje tuje sodne odločbe obveznost države po mednarodnem pravu. Pravna praksa, 39, str. 17.
Wedam-Lukić, D. (2013b). Mednarodna pristojnost sodišča države izvora, doktrina o *forum non conveniens* in javni red. Pravna praksa, 33, str. 6.
ZIZ. Zakon o izvršbi in zavarovanju. Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 93/07, 37/08 – ZST-1, 45/08 – ZArbit, 28/09, 51/10, 26/11, 17/13 – odl. US, 45/14 – odl. US, 53/14, 58/14 – odl. US, 54/15, 76/15 – odl. US, 11/18, 53/19 – odl. US, 66/19 – ZDavP-2M, 23/20 – SPZ-B, 36/21, 81/22 – odl. US in 81/22 – odl. US.
ZMZPP. Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku. Uradni list RS, št. 56/99, 45/08 – ZArbit in 31/21 – odl. US.